

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Rzeszowie

LRZ.411.003.01.2015

S/15/002

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

I. Dane identyfikacyjne kontroli

<i>Numer i tytuł kontroli</i>	S/15/002 – Działania Bieszczadzkiego Parku Narodowego związane z założeniem i funkcjonowaniem zagrody dla żubrów w miejscowości Bukowiec gm. Lutowiska w latach 2010-2014.
<i>Jednostka przeprowadzająca kontrolę</i>	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Rzeszowie
<i>Kontroler</i>	Jacek Wolan, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr 94342 z dnia 23 marca 2015 r. (dowód: akta kontroli str. 1-2)
<i>Jednostka kontrolowana</i>	Bieszczadzki Park Narodowy w Ustrzykach Górnych, zwany dalej BdPN.
<i>Kierownik jednostki kontrolowanej</i>	Leopold Bekier – Dyrektor Bieszczadzkiego Parku Narodowego od dnia 1 stycznia 2012 r. Poprzednio funkcję tę pełnił Tomasz Winnicki. (dowód: akta kontroli str. 3-4)

II. Ocena kontrolowanej działalności

<i>Ocena ogólna</i>	Najwyższa Izba Kontroli ocenia ¹ pozytywnie działania BdPN związane z założeniem i funkcjonowaniem zagrody dla żubrów w miejscowości Bukowiec gm. Lutowiska w latach 2010-2014.
<i>Uzasadnienie oceny</i>	Pozytywna ocena dotyczy w szczególności prawidłowości spełnienia wymogów formalnych dotyczących budowy zagrody oraz poniesionych kosztów jej budowy i funkcjonowania. BdPN prawidłowo przeprowadzał konsultacje z odpowiednimi służbami i środowiskiem naukowym, w zakresie budowanej zagrody jak i sprowadzeniu do niej żubrów. W okresie objętym kontrolą, działania BdPN dotyczące żubrów były ujęte w zadaniach ochronnych BdPN określonych przez Ministra Środowiska na poszczególne lata.

---

¹ Najwyższa Izba Kontroli stosuje następujące oceny: pozytywna i negatywna. W przypadku gdy nie zostały spełnione kryteria dla oceny pozytywnej i negatywnej stosuje się ocenę opisową.

III. Wyniki kontroli

1. Budowa zagrody dla żubrów

Opis stanu
faktycznego

Ustalono, że pierwotnym założeniem budowy zagrody dla żubrów (ze stada „Górny San” – bytującego głównie na terenie BdPN i Nadleśnictwa Stuposiany) było ograniczenie zagrożenia klusownictwem i w tym celu podjęto starania, aby część żubrów z tego stada zaopatrzyć w obroże do telemetrii satelitarnej, w celu stałego monitoringu stada. W 2008 r. BdPN złożył do fundacji Ekofundusz, wniosek o udzielenie dotacji na pokrycie kosztów wybudowania odłowni i zakup sprzętu. Zadania związane z budową zagrody i telemetrią żubrów zostały wpisane do rocznych zadań ochronnych na 2009 rok, przyjętych na posiedzeniu Rady Naukowej BdPN w dniu 7 lipca 2008 r. i zostały zatwierdzone przez Ministra Środowiska Zarządzeniem Nr 5 z dnia 9 stycznia 2009 r. w sprawie zadań ochronnych dla Bieszczadzkiego Parku Narodowego².

Powyższy wniosek został pozytywnie zaopiniowany przez Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody w Rzeszowie (w dniu 5 czerwca 2008 r.) oraz przez Koordynatora Europejskiego Programu Ochrony Żubra (Kierownika Katedry Genetyki i Ogólnej Hodowli Zwierząt SGGW) dr hab. Wandę Olech-Piasecką (w dniu 4 czerwca 2008 r.). BdPN nie otrzymał żadnych środków z Ekofunduszu.

(dowód: akta kontroli str. 5-20)

Dr hab. Wanda Olech-Piasecka, w opinii do wymienionego wyżej wniosku, wskazała, iż „ /.../ zmienność genetyczna stad bieszczadzkich jest niewielka i od kilku lat realizowane jest wzbogacanie populacji, ale jedynie w zachodniej części arealu, w Nadleśnictwie Komańcza. Ograniczenie to jest konsekwencją braku po wschodniej stronie arealu zagrody aklimatyzacyjnej dla przywożonych z zachodniej Europy zwierząt. W projekcie BdPN jest przewidziana budowa zagrody w celu odłowu zwierząt z wolnej populacji i założenia im obroży telemetrycznych. Uważam, że można połączyć obydwie działania i zaopatrzyć w obroże telemetryczne przywiezione zwierzęta. Z doświadczeń z Nadleśnictwa Komańcza wynika, że przywożone żubry dołączają do stad, zatem ich śledzenie będzie dostarczało potrzebnych informacji. Jednocześnie przeprowadzi się genetyczne wzbogacanie stada bytującego w południowej części parku oraz uniknie się skomplikowanej i mocno stresującej operacji odłowu wolnych żubrów. Jediną różnicą byłaby wielkość budowanej zagrody, co zwiększyć mogłoby koszty ogrodzenia.”

(dowód: akta kontroli str. 12-13)

W zatwierdzonych przez Ministra Środowiska zadaniach ochronnych dla BdPN na 2009 r. określono m. in. działania w zakresie ochrony żubra obejmujące: dokarmianie żubra, zakup soli, naprawa paśników, budowa paśników, budowa zagrody, monitoring – telemetria (zaopatrzenie 3 osobników w obroże).

W dniu 12 lutego 2009 r. BdPN złożył do Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej wniosek o dofinansowanie realizacji zadania inwestycyjnego pn. „Ochrona zwierząt w Bieszczadzkim Parku Narodowym w 2009/2010”. W dniu 17 czerwca 2009 r. BdPN zawarł umowę z NFOŚiGW na realizację wymienionego zadania. W ramach tego przedsięwzięcia określono zakres zadań obejmujących ochronę żubrów, w tym:

- zakup oraz transport pasz - 5,5 tys. zł,

² Dz. Urz. Ministra Środowiska i Głównego Inspektora Ochrony Środowiska Warszawa, dnia 20 listopada 2009 r. nr 1

- zakup i transport soli lizawkowej – 1,5 tys. zł,
- budowa paśników (2 szt.) – 10 tys. zł,
- budowa zagrody aklimatyzacyjnej (800 mb) – 48 tys. zł,
- zakup 4 zestawów urządzeń GPSMap 60CSx – 5,2 tys. zł,
- zakup komputera oraz licencji oprogramowania – łącznie 10,2 tys. zł.

Na przełomie 2009 i 2010 roku na terenie leśnictwa Górny San (teren BdPN) powstała zagroda aklimatyzacyjna w miejscowości Bukowiec.

(dowód: akta kontroli str. 14-84)

Ustalono, że wybudowana zagroda nie wymagała uzyskania pozwolenia na budowę – zgodnie z art. 29 ust. 1 pkt 23 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. *Prawo budowlane*³, jak również nie wymagała zgłoszenia właściwemu organowi z uwagi na brak przesłanek określonych w art. 30 ust. 1 pkt 3 cyt. ustawy tj. położenia z dala od dróg, braku innych właścicieli działek sąsiednich oraz wysokości ogrodzenia nie przekraczającej 2,20 m.

(dowód: akta kontroli str. 85)

Ustalone
nieprawidłowości
i uwagi

W działalności kontrolowanej jednostki w badanym zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

2. Konsultacje dotyczące budowy zagrody dla żubrów, ich sprowadzenia i przetrzymywania

Opis stanu
faktycznego

Ustalono, że budowa zagrody dla żubrów w Bukowcu przez BdPN poprzedzona była konsultacjami ze środowiskiem naukowym (m.in. Rada Naukowa BdPN, Koordynator Europejskiego Programu Ochrony Żubra - Kierownik Katedry Genetyki i Ogólnej Hodowli Zwierząt SGGW), a także ujęta była - w badanym okresie, w rocznych planach ochronnych BdPN zatwierdzonych przez Ministra Środowiska. O zamiarze sprowadzenia żubrów na teren BdPN informowano także Powiatowego Inspektoratu Weterynarii w Ustrzykach Dolnych (pismo z dnia 8 grudnia 2010 r.) w celu uzyskania warunków przywozu i przetrzymywania żubrów pod względem wymogów weterynaryjnych. Warunki takie zostały określone w piśmie Powiatowego Lekarza Weterynarii z dnia 13 grudnia 2010 r.

BdPN w uzgodnieniu z koordynatorem ds. hodowli żubrów w Polsce, podjął działania zmierzające do uzyskania niezbędnej zgody Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska na wzbogacenie puli genowej miejscowego stada żubrów poprzez wprowadzenie genetycznie wyselekcjonowanych osobników z innych populacji z linii białowiesko – kaukaskiej. W dniu 20 czerwca 2011 r. BdPN złożył wniosek o udzielenie zgody na odstąpienie od zakazów wymienionych w art. 52 ust. 1 pkt 1, 10 i 14 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. *o ochronie przyrody*⁴.

W dniu 22 sierpnia 2011 r. Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska wyraził zgodę na: wwóz z ogrodu zoologicznego w Pradze na terenie Republiki Czeskiej do Rzeczypospolitej Polskiej czterech osobników żubra; transport oraz przetrzymywanie w zagrodzie aklimatyzacyjnej w miejscowości Bukowiec na terenie BdPN wymienionych osobników żubra; przemieszczenie urodzonych i hodowanych w niewoli żubrów do stanowisk naturalnych na terenie Bieszczad.

W dniu 15 września 2011 r. z ogrodu zoologicznego w Pradze przywieziono do zagrody BdPN 2 żubry (krowę i byka), a w dniu 24 października 2011 r. 1 żubra (krowę). Żubry urodzone były w 2009 r. i wywodziły się z linii białowiesko-kaukaskiej.

³ Dz. U. z 2013 r. Nr 1409 ze zm.

⁴ Dz. U. z 2013 r. Nr 627 ze zm.

Pierwotnie zakładano wypuszczenie zwierząt po trzymiesięcznym okresie aklimatyzacji w zagrodzie. Jednak przywiezione zwierzęta były zbyt młode (intensywnie rosły), dlatego założenie obroży telemetrycznych w tak krótkim czasie było niemożliwe. Po przeprowadzonych konsultacjach ze specjalistą odpowiedzialnym za bieszczadzkie stado żubrów dr hab. Kajetanem Perzanowskim oraz powiatowym lekarzem weterynarii, zdecydowano na przetrzymanie żubrów przez zimę do połowy 2012 roku, kiedy to krowy miały osiągnąć rozmiary pozwalające na założenie im obroży telemetrycznych.

W dniu 9 stycznia 2012 r. dyrektor BdPN wystąpił do Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska o zgodę na przedłużenie okresu przetrzymywania żubrów w zagrodzie w Bukowcu i w dniu 28 lutego 2012 r. taką zgodę uzyskał. Z uwagi na zagrożenie gruźlicą stada żubrów bytującego w dolinie górnego Sanu (w okresie od końca lutego do 26 kwietnia 2012 roku stwierdzono 7 przypadków gruźlicy u żubrów w Nadleśnictwie Stuposiany), w dniu 17 maja 2012 r. BdPN wystąpił do Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska z kolejnym wnioskiem o zgodę na przetrzymywanie żubrów w zagrodzie w Bukowcu do końca 2012 r. (zgoda w dniu 22 czerwca 2012 r.). W dniu 3 października 2012 r. dyrektor BdPN wystąpił do Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska o zgodę na przemieszczenie żubrów z zagrody w Bukowcu do zagrody w Wołosatem i dalsze przetrzymywanie tych żubrów (do końca 2014 r.) – zgoda z dnia 10 stycznia 2013 r.

W dniu 9 kwietnia 2013 r. dyrektor BdPN wystąpił do Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska o zgodę na dalsze przetrzymywanie żubrów ich immobilizację i badanie w zagrodzie w Bukowcu – zgoda z dnia 10 maja 2013 r.

Wyniki przeprowadzonych badań wskazywały, że wszystkie trzy żubry miały kontakt z prątkami gruźlicy w związku z tym w dniu 9 stycznia 2014 r. Minister Środowiska wydał decyzję o wyrażeniu zgody na eutanazję żubrów w zagrodzie, którą wykonano 21 stycznia 2014 r.

(dowód: akta kontroli str. 11-22; 86-167)

Jak podał Pan Mirosław Welz – Podkarpacki Wojewódzki Lekarz Weterynarii, „*utworzenie zagrody dla żubrów w miejscowości Bukowiec nie było uzgadniane ze służbami weterynaryjnymi. Brak jest szczegółowych wymagań prawnych w zakresie prowadzenia takich uzgodnień, a właściwymi do podejmowania decyzji są służby ochrony środowiska. O zamiarze stworzenia takiej zagrody BdPN poinformował Powiatowego Lekarza Weterynarii w Ustrzykach Dolnych pismem z dnia 8 grudnia 2010 r. /.../ Każdorazowe wprowadzenie żubrów do zagrody w Bukowcu było poprzedzone pisemną informacją BdPN do Powiatowego Lekarza Weterynarii w Ustrzykach Dolnych.*”

(dowód: akta kontroli str. 168-169)

Ustalono
nieprawidłowości
i uwagi

W działalności kontrolowanej jednostki w badanym zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

3. Gruźlica u żubrów

Opis stanu
faktycznego

Ustalono, że problem występowania gruźlicy wśród żubrów bieszczadzkich do połowy 2012 r. nie był traktowany jako enzootia, lecz jako pojedyncze przypadki występowania choroby, które można wyeliminować bez konieczności likwidacji całego stada. Pierwsza informacja o gruźlicy żubra w tym terenie pochodzi z dnia 27 lutego 2010 r., kiedy to na terenie leśnictwie Sokoliki w nadleśnictwie Stuposiany, znaleziono 7 letnią samicę żubra padłą na gruźlicę. Jako źródło choroby podawano wówczas możliwe kontakty z ukraińskim nieszczepionym bydłem domowym.

W marcu 2010 r. wykonano odstrzały kontrolne (3 byki) w celu wykonania badań na obecność sztuk zarażonych gruźlicą. Przeprowadzone badania nie wykryły obecności gruźlicy. W 2010 roku nie stwierdzono kolejnych padłych żubrów. Dwa kolejne przypadki gruźlicy stwierdzono wiosną 2011 roku (w lutym znaleziono szczątki samicy, a w początkach marca odstrzelono chorego byka).

W okresie od końca lutego do 26 kwietnia 2012 roku stwierdzono 7 kolejnych przypadków gruźlicy u żubrów w Nadleśnictwie Stuposiany. W wyniku postępowania administracyjnego, Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska dla ochrony zdrowia populacji żubrów w Bieszczadach wydał decyzję zezwalającą na zabicie poprzez odstrzał do 24 osobników żubra czyli całego stada w dolinie górnego Sanu. Całkowita eliminacja stada żubrów w nadleśnictwie Stuposiany została przeprowadzona w okresie od 12 grudnia 2012 roku do 7 marca 2013.

W związku z zaistniałą sytuacją, żubry były przetrzymywane w zagrodzie w Bukowcu (nie dołączyły do stada) i podjęto działania w celu przemieszczenia żubrów w inny region BdPN, nie objęty gruźlicą (Wołosate). W dniu 3 października 2013 r. BdPN wystąpił do Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska z wnioskiem o przemieszczenie żubrów do zagrody w miejscowości Wołosate.

Decyzją z dnia 10 stycznia 2013 r. Minister Środowiska – na wniosek Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska z dnia 12 grudnia 2012 r., zezwolił na przemieszczenie żubrów do zagrody w miejscowości Wołosate. Z uwagi na likwidację żubrów ze stada wolnościowego „Górny San” chorych na gruźlicę i zagrożenia gruźlicą przetrzymywanych żubrów nie wykonano przemieszczenia żubrów z zagrody w Bukowcu.

W dniach 24-27 maja 2013 r. przeprowadzono wstępne badania weterynaryjne, których wyniki (próba tuberkulinowa) określały – u jednego osobnika wynik dodatni, u jednego osobnika wynik ujemny, oraz w jednym przypadku wynik wątpliwy. W trakcie badań pobrano materiał do badań laboratoryjnych, których wyniki otrzymano w sierpniu 2013 roku. Wyniki tych badań sugerowały, że wszystkie trzy żubry miały kontakt z prątkami gruźlicy.

W dniu 9 stycznia 2014 r. Minister Środowiska wydał decyzję (na wniosek Dyrektora BdPN z dnia 28 listopada 2013 r.), w której wyraził zgodę na eutanazję żubrów w zagrodzie, którą wykonano 21 stycznia 2014 r.

(dowód: akta kontroli str. 14-20; 107-108; 134-167; 177-182)

Jak wyjaśnił Pan Mirosław Welz nie było formalnych przeciwwskazań do wprowadzenia żubrów do zagrody w Bukowcu. Natomiast takie przeciwwskazanie wynika z decyzji Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska z dnia 9 listopada 2012 r. Podkarpacki Wojewódzki Lekarz Weterynarii podał, że *„zwalczanie gruźlicy u żubrów nie podlega przepisom ustawy o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, a prowadzenie zagrody dla żubrów nie jest regulowane szczegółowymi przepisami w zakresie wymagań weterynaryjnych.”*

(dowód: akta kontroli str. 168-176)

Ustalone
nieprawidłowości
i uwagi

W działalności kontrolowanej jednostki w badanym zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

4. Lokalizacja i budowa zagrody dla żubrów oraz koszty jej utrzymania

Opis stanu
faktycznego

Budowa zagrody dla żubrów w Bukowcu wynikała z pierwotnych założeń budowy zagrody dla żubrów ze stada „Górny San” w celu odłowu części żubrów z tego stada i zaopatrzenia ich w obroże do telemetrii satelitarnej, w celu stałego monitoringu

stada. Dlatego lokalizacja zagrody umiejscowiona była w miejscu bytowania tego stada z dostępem do wody bieżącej (strumyk).

(dowód: akta kontroli str. 14-20; 85)

Łączne koszty funkcjonowania zagrody dla żubrów w Bukowcu w latach 2009-2014 wyniosły 178.739,82 zł, w tym min.:

- koszt budowy zagrody (tj. ogrodzenie 800 mb, budowa 2 szt. paśników, schron ziemny na karmę, zwyżka/ambona) – 58.000 zł, tj. 32,4%;
- zakup sprzętu do monitoringu stada – 78.105 zł, tj. 43,7%;
- koszty związane z eutanazją żubrów (w tym badania żubrów) łącznie – 12.178,57 zł, tj. 6,8%;
- pozostałe koszty dotyczyły zakupu i transportu pasz oraz obsługi zagrody w tym okresie i wyniosły łącznie – 30.456,25 zł, tj. 17%.

(dowód: akta kontroli str. 183)

Ustalono, że zagroda jest w dalszym ciągu wykorzystywana. W lutym 2014 r. Dyrektor BdPN uzyskał decyzję Ministra Środowiska zezwalającą na schwytanie 15 dorosłych łań jelenia szlachetnego w celu założenia obroży telemetrycznych, wypuszczenia i obserwacji w celu przeprowadzenia badań dynamiki przestrzennej populacji jelenia, natomiast 3 obroże telemetryczne użyte zostały Stacji Badawczej Fauny Karpat PAN w Ustrzykach Dolnych do monitoringu żubrów na terenie nadleśnictw Komańcza, Cisna i Baligród.

(dowód: akta kontroli str. 184-187)

Ustalone
nieprawidłowości
i uwagi

W działalności kontrolowanej jednostki w badanym zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

IV. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Rzeszowie.

Rzeszów, dnia   czerwca 2015 r.

Kontroler
Jacek Wolan
Główny specjalista k.p.

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Rzeszowie

Dyrektor
Wiesław Motyka

.....
Podpis

.....
Podpis